

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ

Коваленко Інна Анатоліївна

к.ю.н., доцент

Мамро Поліна Андріївна

студентка

Київський національний
університет технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. У світі права і особистих відносин дарування завжди було важливою та символічною дією. Цей акт не лише виражає глибоку почуття та побажання однієї особи надарувати іншій щось цінне, але також має велике значення у правовому контексті. Договір дарування є однією з ключових категорій цивільного права, яка регулює відносини між дарувальником та одержувачем даруночної власності.

У цій статті ми детально розглянемо сутність договору дарування, його правовий статус та обов'язки сторін, а також важливі аспекти, пов'язані з процедурою укладання договору та його скасуванням. Ви дізнаєтесь, які майнові та правові наслідки можуть виникнути внаслідок цього акта, і як він може вплинути на подарункові відносини в сучасному світі.

Знання правил та особливостей договору дарування є важливим для кожного, хто планує або розглядає можливість дарування майна або інших цінностей. Незалежно від того, чи ви є дарувальником чи одержувачем, розуміння цього правового акту може бути корисним і захищеним вас від можливих правових складнощів.

Мета роботи. Розгляд та аналіз договору дарування з точки зору цивільного права, зокрема, його сутності та важливих правових аспектів. Ми спрямовуємося на надання читачам глибокого розуміння та обґрунтованої інформації щодо процедур, прав та обов'язків, пов'язаних із договором дарування

Матеріали та методи. Матеріалами даної роботи є: законодавство, а саме аналіз законодавства та нормативних актів щодо договорів дарування в конкретній юрисдикції; література та наукові джерела, а саме використання наукових статей, юридичних підручників та інших джерел для отримання глибокого розуміння та теоретичного контексту договору дарування.

Методами є: правовий аналіз (ретельний аналіз чинного законодавства та нормативних актів, що регулюють договори дарування, для визначення обсягу прав та обов'язків сторін), інтерв'ю (інтерв'ювання юристів чи експертів з питань цивільного права щодо їхнього досвіду та розуміння договорів дарування), аналіз практичних прикладів (розгляд реальних прикладів договорів дарування та їхніх наслідків для сторін).

Результати та обговорення. Положення законодавства про безоплатні договори, що укладаються у формі пожертвувань, ґрунтуються на Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) (глава 55 «Пожертвування»), Законі України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» та інші нормативно-правові дії. ч. 1 за ст. Статтею 717 ЦК України передбачено, що договором дарування одна сторона (дарувальник) безоплатно передає або обіцяє передати другій стороні (обдаровуваному) у майбутньому майно (дарунок) у власність [1].

Договір дарування – це договір, за яким одна сторона (дарувальник) передає або обіцяє передати в майбутньому безоплатно другій стороні (обдаровуваному) майно (дарування) у власність (ч. 1 ст. 717 ЦК України).

Договір дарування належить до категорії безоплатних правочинів, в якому обдарований не несе жодних матеріальних зобов'язань перед дарувальником. Основною рисою цього виду договору є те, що одержувач, який отримує дарунок, не зобов'язаний відшкодувати дарувальнику будь-які кошти чи інше майно.

Договір дарування вважається укладеним з моменту передачі майна, що відзначається як «реальний договір». Це означає, що він стає чинним і виконуваним, коли дарунок фактично передається власникові, в даному

випадку обдаровуваному. Однак є винятки: якщо дарувальник зобов'язується передати майно обдаровуваному у майбутньому, цей договір вважається «консенсуальним».

У такому випадку, важливо виконати обіцяну передачу майна у визначений момент у майбутньому. Момент набуття права власності за договором визначений стаття 334 ЦК України, залежно від предмету договору. Тобто право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним.

Права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону[2].

Предметом договору дарування може бути будь-яке майно, яке не було вилучено з обігу і може належати дарувальнику (включаючи речі, що ідентифікуються індивідуально, і речі, визначені спільними ознаками). Згідно зі статтею 718 Цивільного кодексу України даруванням може бути рухоме майно, у тому числі гроші та цінні папери, або нерухоме майно. Подарунки також можуть бути майновими правами, якими дарувальник вже володіє або які можуть виникнути в майбутньому.

Щодо нерухомого майна існують певні вимоги: підлягає обов'язковому нотаріальному посвідченню та державній реєстрації.

Предметом договору дарування можуть бути майнові права. Останні можуть мати примусовий і матеріальний характер. Відмінність речового правовідносини від зобов'язального полягає в тому, що його об'єктом є мета діяльності суб'єкта.

Сторонами договору дарування можуть бути громадяни та юридичні особи, а в окремих випадках – держава, Автономна Республіка Крим та територіальні громади (ст. 720 ЦК України). При укладенні договору дарування громадяни повинні дотримуватися загальних правил цивільного законодавства щодо своєї дієздатності.

Крім того, сімейне та цивільне законодавство України передбачає додаткові гарантії захисту осіб, над якими встановлено опіку чи піклування. Тому без дозволу піклувальника та органу опіки та піклування опікун не має права укласти угоду, а якщо угода виходить за рамки сім'ї, то опікун не має права давати згоду на виконання угоди. Договір дарування допускає його укладення за посередництвом представника, дарування не належить до правочинів що мають укладатися особисто. Існують певні вимоги щодо представництва [3].

Договір дарування може укладатися в усній, простій письмовій і письмовій нотаріальній формі. Форма договору визначається у залежності від виду майна, що є предметом договору дарування.

Таблиця 1

Форма договору

Договір дарування предметів особистого користування та побутового призначення	може бути укладений усно
Договір дарування нерухомої речі	укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню з наступною державною реєстрацією
Договір дарування майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому	укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним
Договір дарування рухомих речей, які мають особливу цінність	укладається у письмовій формі. Передача такої речі за усним договором є правомірним, якщо суд не встановить, що обдарований заволодів нею незаконно.
Договір дарування валютних цінностей на суму, яка перевищує п'ятдесятікратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян	укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню

Зміст будь-якого договору складають права і обов'язки його сторін.

Права дарувальника: право безоплатно передати обдаровуваному майно або інші цінності у власність, не вимагаючи від нього жодної винагороди; право визначити об'єкт дарування та передати його обдаровуваному відповідно до умов договору; право вимагати від обдаровуваного прийняття дарунка та виконання умов, визначених договором.

Обов'язки дарувальника: здійснити акт дарування відповідно до закону та формальних вимог; визначити мету дарування та умови, пов'язані з передачею майна; забезпечити юридичну чистоту подарованого майна та передати його обдаровуваному.

Права обдаровуваного: право прийняти дарунок і безоплатно користуватися переданим майном; право вимагати виконання умов договору

дарування, визначених дарувальником.

Обов'язки обдаровуваного: прийняти пожертву на умовах та в обсязі, визначених договором; дотримуватися умов договору, зокрема виконувати обов'язки, визначені дарувальником.

Ці права та обов'язки формалізують відносини між сторонами за договором дарування та гарантують права та інтереси у відносинах дарування [4].

Передача майнових прав у дар має певні особливості. Конкретні обставини щодо предмета договору дарування майнових прав повинні бути викладені в письмовій формі. Подібна ситуація виникає, коли укладення договору не збігається з передачею дару. У цьому випадку є взаємовигідна домовленість. Недотримання письмової форми договору є підставою для визнання договору недійсним.

Правила цивільного законодавства щодо форми договору дарування мають застосовуватися також до договорів, укладених між подружжям, батьками та дітьми та іншими особами, пов'язаними між собою. Проте в юридичній літературі висловлюються думки про довільне застосування норм цивільного права до форми договорів між цими сторонами, особливо між подружжям.

Отже, правила цивільного законодавства про форму угод дарування мають застосовуватися незалежно від характеру взаємовідносин їхніх суб'єктів [5].

Договір дарування може бути припинений із таких підстав:

- відмова однієї зі сторін від вручення або прийняття дарунка;
- розірвання договору;
- недійсність договору.

Відмова дарувальника від передачі речі допускається, якщо він доручив підприємству, транспортній компанії, організації зв'язку або іншій стороні передачу дарунка, і отримувач ще не взяв його в своє володіння (згідно зі ст 722 ЦК). Щодо випадків, коли передача дарунка повинна відбутися в майбутньому,

дарувальник може відмовитися від цієї передачі лише у разі суттєвого погіршення свого матеріального стану (відповідно до ст 724, ч 1 ЦК).

Законодавство не надає чіткого визначення «істотного погіршення майнового стану», оскільки це поняття є оціночним. В такому випадку, обдарований має право відмовитися від укладення правочину, якщо він відразу висловив відмову щодо прийняття дарунка та не давав попередньої згоди на його прийняття (згідно з частиною 3 ст 722 ЦК). У випадку, коли передача дарунка повинна відбутися в майбутньому, обдарований може відмовитися від нього у будь-який момент до моменту його прийняття (згідно з частиною 2 ст 724 Цивільного кодексу).

Розірвання договору може бути здійснене на підставі як спеціальних, так і загальних норм Цивільного кодексу. Наприклад, відповідно до статті 727 ЦК передбачено можливість розірвання договору з ініціативи дарувальника у випадках, коли обдарований вчинив умисний злочин проти дарувальника, такі як вбивство або нанесення тілесних ушкоджень.

Договір дарування може бути визнаний недійсним з наступних причин: договір не посвідчений нотаріально; якщо при укладенні договору волевиявлення однієї із сторін не було вільним і не відповідало її внутрішній волі (під впливом помилки, обману, насильства, злочинної домовленості сторін або збігу тяжких обставин), укладено фіктивний договір (стаття 234 ЦК) або удаваний договір (стаття 235) укладено фіктивний договір (стаття 235). Такі договори визнаються недійсними лише судом.

У разі розірвання договору обдарований зобов'язаний повернути дарунок у натурі дарувальнику або, якщо це неможливо, відшкодувати дарувальнику його вартість. До вимог, пов'язаних з розірванням договору дарування, застосовується спеціальна позовна давність в один рік (стаття 258 Цивільного кодексу).

Пожертва – це різновид дарування. Відповідно до ст. 729 Цивільного кодексу України даруванням є надання фізичній або юридичній особі, державі або органам місцевого самоврядування нерухомого або рухомого майна, у тому

числі грошей та цінних паперів, для досягнення певної мети.

Положення про договори дарування застосовуються також до договорів пожертви, якщо інше не встановлено законом (ч. 3 ст. 729 Цивільного кодексу).

Дарунок відрізняється від пожертви тим, що він призначений для використання невизначеним колом осіб, але має конкретну мету. Окремо визначені лише права особи, яка робить дарунок (стаття 730 Цивільного кодексу): здійснювати контроль за використанням пожертви відповідно до мети, визначеної у договорі; у разі неможливості використання пожертви за призначенням пожертва може бути використана з іншою метою лише за згодою жертвувача, а в разі смерті жертвувача або ліквідації юридичної особи - за рішенням суду; у разі використання пожертви не за призначенням жертвувача або його правонаступника має право вимагати розірвання договору.

До жертвувань відноситься також благодійна діяльність.

Здійснення цієї діяльності регулюється Законом № 5073. Зокрема, цим законом врегульовано особливості договорів благодійної пожертви з грошовим вираженням. Відповідно до ч.1 ст. 6 Закону № 5073 цей договір не потребує нотаріального посвідчення.

Відсутність деяких досліджень, тісно пов'язаних зі контрактами дарування, спричинила певні розбіжності в практичному застосуванні та теоретичних дослідженнях природи та характеристик дарування. Оскільки акт дарування зустрічається досить часто в повсякденному житті, це один із контрактів із важливим суспільним значенням. Законотворцям необхідно звернути увагу на зміст деяких положень про договори дарування та доповнити деякі норми, оскільки договір дарування є не лише одним із найдавніших цивільно-правових договорів, а й одним із найдавніших, найпопулярніших договорів [6].

Висновки. Договір дарування, несучи в собі як символічне, так і правове значення, відіграє важливу роль у суспільстві. Завдяки цій юридичній конструкції, дарувальники мають можливість передавати свої цінності та майно одержувачам без вимоги відшкодування, виражаючи при цьому свої почуття та

бажання. Проте, ця проста у вигляді зовнішнього виразу людської щедрості та любові дія має глибокий правовий контекст та відповідальність перед законом. Важливість розуміння прав та обов'язків у контексті дарування полягає в тому, що це може запобігти можливим конфліктам та недорозумінням між сторонами. В умовах сучасного світу, де майно та цінності є важливою частиною нашого життя, знання прав та обов'язків, пов'язаних із договором дарування, є надзвичайно важливим для всіх, хто бажає здійснити або прийняти подарунок.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05 липня 2012 року № 5073-VI // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2013. – № 25. – Ст. 252.
2. Дописувачі Вікіпедії. Договір дарування [Інтернет]. Українська Вікіпедія; 23 червня 2022, 15:06 UTC [цитовано 19 жовтня 2023]. Доступно із: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php>.
3. Ю.В.Логвиненко. Договір дарування [Інтернет]. Міністерство юстиції України. Доступно із: https://minjust.gov.ua/m/str_34217.
4. Форма договору дарування. Доступно із: <http://disq.us/t/393egin>.
5. Гончаренко В. О. Договір дарування у цивільному праві // Young Scientist – 2016. – № 6 (33). – С. 235.
6. Концепція: компанія баланс. Укладаємо договір дарування; 4 жовтня 2017, [Інтернет]. Доступно із: <https://balance.ua/news/archive/zakluchaem-dogovor-dareniya>.